

RAPPORTER

Collegium Patristicum Lundense

Collegiet har under det gångna året anordnat en patristisk afton, en filmkväll, en patristisk dag samt tillsammans med Svenska Exegetiska Sällskapet ett endagssymposium (den exegetiska dagen).

I samarbete med forskningsprogrammet *Det tidiga klosterväsendet och det antika bildningsidealet* anordnades en patristisk afton den 31 januari med Dr. Sebastian Brock, University of Oxford, som höll ett föredrag med titeln "Hidden treasures. The Syriac manuscripts from Sinai and their significance for the study of Early Christianity". Brock gav en introduktion till den stora samlingen av syriskt material som finns bevarat i Katarinaklostrets bibliotek. Han berättade för åhörarna om de fascinerande systrarna Agnes and Margaret Smith som vid 1800-talets slut gjorde viktiga fynd i klosterbiblioteket och blev pionjärer för det moderna arbetet med katalogisering och utgivning av klostrets syriska handskrifter. Föredragets fokus var dock de nya fynd som gjordes i klostret 1975 då en stor mängd bortglömda bibliska, patristiska och liturgiska handskrifter återfanns under en ombyggnation. Bland dessa handskrifter finns bland annat en palimpsest med delar av den äldre syriska versionen av evangelierna. Palimpsestens övre text innehåller bland annat delar av en syrisk version av Evagrius skrift *Om Bönen*. Handskrifterna innehåller även syriska översättningar av bland annat Basileios av Caesarea, Hippolytus, Johannes Chrysostomos och Johannes Klimakos. Här återfinns även för första gången på syriska helgonvitorna om St. Sabas och St. Symeon den yngre. Även syriska författare är representerade med material från Efraim Syriern, Jakob av Sarug och, intressant nog, "nestorianen" Babai den Store. Bland de nya handskriftsfynden har man även identifierat många folier som hör hemma i tidigare kända syriska handskrifter som finns i klostrets bibliotek men även i andra bibliotek runt om i världen. Dagen därpå, den 1 februari, var Brock inbjuden av patristikseminariet och forskarseminariet i Nya testamentets exegetik att hålla seminarium under temat "Giving voice to women in Syriac theological poetry".

I samverkan med kyrkohistoriska seminariet anordnades den 9 mars en filmkväll under temat "Mordet på Hypatia – om den tidiga kyrkan som terroriströrelse". Filmen som visades var *Agora* från 2009 av den spanske regissören Alejandro Amenábar. Efter visningen följde diskussion av filmen, som är ett historiskt drama över den kvinnliga filosofen och matematikern Hypantias liv och död på 300- och början av 400-talet e. Kr. i ett Alexandria präglad av motsättningar mellan kristna och anhängare av de antika gudarna.

Den 19 mars hölls den patristiska dagen (se vidare nedan) och i anslutning till denna Collegiets årsmöte. Vid detta tillfälle omvaldes Samuel Rubenson till preses. Till övriga styrelseledamöter omvaldes Thomas Arentzen (kassör och munskänk), Britt Dahlman (vice preses), Benjamin Ekman (sekreterare), Henrik Rydell Johnsén, Per Rönnegård och Andreas Westergren. Kristina Alveteg, Johanna Broselid och Anna Näppi hade avböjt omval och tackades för sitt stora engagemang och arbete för sällskapet.

Styrelsen har under året haft ett protokollfört sammanträde (16/5). Därutöver har redaktionsutskottet och symposieutskottet mötts för att handlägga de löpande ärendena.

Patristikseminariet har under våren haft sammankomster ungefär varannan vecka och följts av en läsecirkel i syriska, som ägnats åt Mara bar Serapions brev till sin son med samma namn.

Tillsammans med Svenska Exegetiska Sällskapet anordnades den 20 september ett endagssymposium (den exegetiska dagen) med titeln "Receptionshistoria i den tidiga kyrkan" (se vidare nedan).

Styrelsen har beslutat att byta namn och layout på Collegiets tidskrift. Det nya namnet är *Patristica Nordica Annuarium*; samtidigt behålls numreringen från *Meddelanden från Collegium Patristicum Lundense*. Det nya omslaget av detta det tjugosjätte numret av *Patristica Nordica Annuarium* har (tillika med den sedan förra året nya logotypen) skapats av Tomas Einarsson.

Masterprogrammet Religious Roots of Europe

Masterprogrammet *Religious Roots of Europe* har i Lund under 2011 åter anordnat öppna föreläsningar ("open lectures") med fokus på kristendom, judendom och islam, framförallt under senantikens. Vårens föreläsningar hölls den 8 mars av professor Bo Holmberg om "Education and Learning in the Context of Early Islam" (ett föredrag som publiceras i detta nummer av *Patristica Nordica Annuarium*), den 12 april av forskarassistent Lena Roos om "Sexuality, desire and piety: Negotiating Jewish identity in a medieval Christian context", samt den 3 maj av FD Simon Stjernholm om "Islamic Images of Muhammad" (om bilder av Muhammed i tidiga muslimska biografier om profeten) – samtliga föreläsare från Lunds universitet. Under höstterminen gick alla föreläsningarna under temat religion och musik ("Religion and Music – Judaism, Christianity and Islam"), och betonade både de tidiga traditionerna och senare utveckling. Den 18 oktober föreläste professor Anders Jarlert, Lund, om "Singing in the spirit or in the flesh?", den 1 november docent Jonas Otterbeck, Lund, om "Present day discussions on music in Islamic theology", och den 6 december forskningsbibliotekarie Eva-Maria Jansson från det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn, om "Judaism & Music = Jewish Music?".

Den patristiska dagen

Den patristiska dagen 2011 hölls återigen på en lördag, den 19 mars, på Centrum för teologi och religionsvetenskap i Lund. Med början vid lunch och med fortsatt program till den sedvanliga festmåltiden på kvällen var temat "Konflikt och kontinuitet: Den tidiga kyrkan och den grekisk-romerska kulturen". Liksom förra året, då bilder stod i centrum, sattes den traditionella texttolkningen i relief till annan materiell evidens.

De inbjudna föreläsarna var dr. Rubina Raja och dr. Truls Myrup Kristensen, båda arkeologer vid Århus universitet. Utifrån två olika senantika miljöer, Gerasa i Dekapolisregionen och Alexandria, diskuterade föredragshållarna frågeställningen för dagen, och betonade båda vikten av att precisera frågan i olika kontexter. Dr. Raja talade bl a om den roll som sponsorer och byggherrar spelade för kultkontinuiteten. Snarare än att se den arkitektoniska förklädnaden som uttryck för en viss stil eller identitet är det viktigt att kartlägga beslutsprocessen för monumentens och kulternas existens. I sin föreläsning visade dr. Myrup Kristensen på alternativa sätt att tolka förstörelse av gudabilder, bl a som ett uttryck för en bildlig kroppsuppfattning, där statyn, liksom en mänsklig kropp, behövde disciplineras.

Ett textseminarium var sedan knutet kring två konfliktsener med starkt genomslag i den senantika textvärlden, förstörelsen av Serapeion i Alexandria och mordet på Hypatia. Dr Jan-Eric Steppa inledde med en genomgång av den anti-pagana lagstiftningen under 300-talet när han förde deltagarna närmare de historiska omständigheterna och presenterade texterna som berättar om dem. Vid en öppen filmvisning för studenter i anslutning till den patristiska dagen hade en filmatisering av händelserna, den spanska storproduktionen "Agora" (fr 2009), redan debatterats. Om nutida utläggningar betonar en fundamental konflikt mellan religion och vetenskap, eller fundamentalism och öppenhet, så är det tydligt att det historiska materialet ger utrymme för många fler tolkningar, som på en och samma gång kan betona både fler konflikter och större kontinuitet.

Sixteenth International Conference on Patristic Studies, Oxford

Vid det sextonde internationella patristiska mötet i Oxford, 8–13 augusti 2011, hölls ett möte för de skandinaviska deltagarna. Där diskuterades bland annat det kommande nordiska patristikermötet. Här följer ett utdrag från mötesprotokollet:

Samuel Rubenson gives information about the last Nordic Patristic Meeting, which will be published this fall. Since there is an Origen Conference in Aarhus at the end of August (26-31) in 2013, the Meeting decided to move the NP to 2014, preliminary 13-16th. Suggestions about a theme:

- Liturgy and Spirituality 10 (votes)
- The Cappadocian Fathers (incl Reception) 6
- Popular Religion, Everyday Religion in the Patristic Period 13
- (Textual) Transmission and Paideia 15

- Rise of Monasticism (wt other perspectives) 12
- Christian Practice in Different Contexts (monastic, literary, popular religion) 16

Endagssymposium: "Bibeln i den tidiga syriska och grekiska kristenheten"

Collegium Patristicum Lundense anordnade tillsammans med Svenska exegetiska sällskapet endagssymposiet "Bibeln i den tidiga syriska och grekiska kristenheten" på CTR i Lund den 20 september. Symposiet – som även fungerade som Exegetiska dagen 2011 – arrangerades för att hedra Sten Hidals emeritering, varför temat för dagen var Bibelns receptionshistoria i den tidiga kyrkan. Huvudföreläsarna var professorerna Susan Ashbrook Harvey från Brown University, som talade om "Eve in Syriac Liturgical Poetry", och Oskar Skarsaune från Menighetsfakultetet i Oslo, vars rubrik var "Jewish and Christian Interpretations of Messianic Texts in the Book of Isaiah as Jewish/Christian Dialogue – from Matthew to the Rabbis." Sten Hidal föredrog dessutom själv om sitt liv som bibelforskare och sitt liv vid akademien. Dagen blev en vällyckad och välbesökt samverkan mellan patristiker och exegeter. Ett textseminarium om Adam och Eva som antityper för Kristus och Maria i Justinus Martyren och Jakob av Sarug avslutade symposiet. På aftonen bjöds det till supé på Grand Hotel. Det blev en minnesvärd stund med många tal för den emeriterade professorn. Föreläsningarna kommer efter planen att publiceras i *Svensk exegetisk årsbok* 77 (2012).

Med anledning av professor Susan Ashbrook Harveys besök publicerar nu *Patristica Nordica Annularia* i svensk översättning de föredrag som hon och professor Frances Young höll vid CPL:s symposium hösten 2007, om antio-kensk och syrisk bibeltolkning.

Forskarutbildningresa till Jordanien

På temat "The Emergence of Islam in its Jewish and Christian Context" hölls en nordisk doktorandkurs i Madaba, Jordanien, den 1–10 november 2011 inom ramen för *Nordic Network for the Study of the Religious Roots of Europe*.

För kursen ansvarade professor Samuel Rubenson (Lund) och Thomas Hoffmann (Köpenhamn). Samuel var dock tvungen att ställa in sin medverkan i Jordanien. Som internationella experter medverkade Garth och Eliazabeth Fowden (Aten). Deltagarna i kursen kom från Danmark, Finland, Norge, Sverige och Pakistan.

Gruppen hade sin basstation i Madaba, som är berömt för sina vackra bysantinska mosaiker, framförallt den kända kartan över det Heliga Landet från 500-talet. I Madaba hade gruppen ett antal seminarier om Islams fram-

växt i dess arabiska, judiska och kristna kontext. Här diskuterades hur den kombination av religion och imperiepolitik som präglade Östrom och Iran påverkade profeten och hans efterföljare. Ett annat tema som var centralt i samtalen var Koranens bruk av och relation till den bibliska traditionen.

Utifrån Madaba reste gruppen till en rad olika platser av historiskt intresse i landet. Två dagar spenderades i Petra, där gruppen även passade på att bestiga Jabal Haroun och bese klosterruinen där samt besöka den lilla moské som sägs markera platsen för profeten Arons grav. Andra besöksmål var bl.a. den spektakulära stadsruinen i Jerash, mosaikerna i Umm Rasas, berget Nebo och Jesu dopplats vid Jordan. Besöket vid Qasr Amra, det lilla badhuset mitt i öknen med de vackra freskerna, blev tack vare Garth Fowdens expertis och passionerade berättarkonst en höjdpunkt för många av deltagarna.

Forskningsprogrammet "Det tidiga klosterväsendet och det antika bildningsidealet"

Forskningsprogrammet "Det tidiga klosterväsendet och det antika bildningsidealet", som finansieras av Riksbankens jubileumsfond, har fullbordat sitt tredje verksamhetsår. Forskargruppen har bestått av Prof. Samuel Rubenson (programansvarig), Prof. Bo Holmberg, FD Britt Dahlman, Ass. prof. Lillian Larsen, TD Henrik Rydell Johnsén, FD David Westberg samt assistenten M. Phil. Benjamin Ekman.

I januari–mars var Dr. Chiara Faraggiana di Sarzana från Università di Bologna anställd som gästforskare i programmet. Hon arbetade dels med sina egna textutgåvor av bl. a. de äldsta grekiska alfabetiska och systematiska samlingarna av *Apophthegmata Patrum*, dels bidrog hon med expertkunskap och material till den databas över texter och strukturer utifrån både tryckta källor och handskrifter av alla de olika versionerna av *Apophthegmata Patrum* som programmet utvecklar. För konstruktionen av databasen har IT-arkitekt Kenneth Berg anlåtats för konsultuppdrag. Den 31 januari–1 februari gästades programmet av Prof. Sebastian Brock som tillsammans med Prof. Bo Holmberg höll i en workshop om syriska apophthegmata-texter. I samband med detta besök anordnades tillsammans med Collegiet en patristisk afton samt ett seminarium (se vidare ovan). Den 4 mars anordnades en workshop om användandet av databaser för pagan och kristen visdomslitteratur av apophthegmata-typ. Inbjuden gäst var Prof. Denis Searby, anställd i forskningsprogrammet Ars Edendi vid Stockholms universitet samt även involverad i det EU-finansierade internationella forskningsprojektet Sharing Ancient Wisdoms (SAWS) som har sin bas vid King's College i London. Searby berättade om SAWS målsättning att genom digital teknik presentera och analysera grekiska och arabiska visdomssamlingar.

Under andra halvan av året gjorde programmet två större konferenser. Först, den 8–13 augusti till "the 16th International Conference on Patristic Studies" i Oxford, där programmets deltagare presenterade sin på-

gående forskning i en gemensam workshop. Samuel Rubenson höll en plenarföreläsning med titeln "The Formation and Reformations of the Sayings of the Desert Fathers". Den andra större resan ägde rum den 17–25 november och gick till Kalifornien i USA. De första fem dagarna ägnades åt "the Society of Biblical Literature 2011 Annual Meeting" i San Francisco. Forskningsprogrammet presenterades av deltagarna i en session benämnd "From Paideia to Monastic Spirituality of Egypt" inom sektionen "Christianity in Egypt: Scripture, Tradition, and Reception" under ledning av Dr. Lois Farag, Luther Seminary, Minnesota. Som respondenter hade Prof. James Goehring, University of Mary Washington, och Prof. Janet Timbie, Catholic University of America, engagerats. Därefter begav sig gruppen till benediktinerklostret St. Andrew's Abbey i Valyermo för en workshop tillsammans med munkarna. Under ledning av fader Luke Dysinger diskuterades dennes bok *Psalmody and prayer in the writings of Evagrius Ponticus*. Vidare hölls ett textseminarium om "Psalms as Pedagogical Texts" samt diskussion om Johannes Cassianus verk *De institutis*, kapitel 2. Utöver detta har programmets deltagare medverkat med bidrag vid ett antal konferenser och symposier.

Nästa år planeras en workshop i Göttingen den 30 januari–2 februari för delar av forskargruppen om databasen. Fr o m den 1 mars kommer FD Elin Andersson, Stockholm, att anställas inom programmet. Hon kommer att arbeta med utgivningen av en latinsk samling av Apophthegmata Patrum. Den 7–8 juni anordnas ett symposium om apophthegmata-litteratur (se nedan, under "Planerat"). Mer om allt detta kan man läsa (och se bilder och klipp) på programmets hemsida: <http://www.monasticpaideia.org/news>

Forum for Patristik

Der har – efter sædvane – været holdt to seminarer i årets løb. Det første blev holdt i København mandag den 17. januar og det andet i Århus mandag den 29 august. Forum for Patristik fungerer som et uformelt netværk uden noget officielt tilskud, udover at de teologiske fakulteter gratis stiller mødelokaler til rådighed. Deltagelse i seminarerne er gratis eller næsten gratis, men der betales for kaffe og frokost.

Ved seminaret i København var der besøg fra Lund. Thomas Arentzen indledte med et foredrag med titlen: *Nye sanger om Jomfruen*. Emnet var synet på jomfru Maria og den stigende betydning hun får som i tro og fromhedsliv efter Efesos-koncilet (431); og det blev især belyst ved inddragelse af to hymner: Akathistos-hymnen og bebudelseshymne I af Romanos.

Sebastian Brocks bog om Efraim Syreren, *The Luminous Eye*, er blevet oversat til svensk og dansk i 2010. Den danske oversatt til dansk af Johannes Glenthøj, der har studeret hos Sebastian Brock i Oxford. I seminarets andet foredrag gav Johannes Glenthøj en introduktion til bogen belyst med udvalgte citater.

Dagens sidste foredrag blev holdt af René Falkenberg, der i 2010 havde fremlagt en ph.d.-afhandling om Eugnostos' brev fra Nag Hammadi Codex III: *Platonismens indtog i kristendommen*. Indledningen var en kort introduktion til middelplatonismen, og hoveddelen var en gennemgang af udvalgte afsnit fra Eugnostos' brev med særligt henblik på den middelplatoniske tankegang.

Seminaret i Århus i august havde som tema *Kristendommens kritikere*. Temaet var begrundet i udgivelsen af bogen *Kristendommens modstandere* (udg. af Nils Arne Pedersen m.fl., Anis 2011), og tre af bogens forfattere bidrog med foredrag.

Første foredragsholder var Jesper Hyldahl om Plotins syn på de kristne. Foredraget havde titlen: *Den skadelige religiøsitet*. Plotin har ikke selv ytret sig direkte om de kristne, så den anvendte kilde til foredraget var skriftet *Mod de kristne* af Plotins elev Porfyr (død ca. 303). For Plotin er filosofi det grundlæggende begreb, og det er primært filosofien der fortjener plads i det offentlige rum, ikke religiøsitet.

Den anden store kristendomskritiker i antikken, Kelsos, kendes kun gennem Origenes' omfattende modskrift: *Mod Kelsos*. Dagens anden foredragsholder, Jakob Engberg, tog udgangspunkt i den kronologiske afstand mellem Kelsos, der skrev omkring år 175, og Origenes, der skrev sit modskrift omkring 70 år senere. Det rejste spørgsmål var, om der var tale om en udvikling i polemikken og modstanden mod kristendommen i den omhandlede periode. Og foredragsholderens svar var, at der er tale om en høj grad af kontinuitet mellem de anklager, som fremførtes af Kelsos, og de anklager, der fortsat opfattedes som truende af Origenes.

Den traditionelle skelnen mellem ortodokse og hæretikere, herunder gnostikere, byggede tidligere primært på det billede, som oldkirkens hæresiologer tegnede. Det billede var et partsindlæg fra kun den ene part, hvor det nu i højere grad er blevet muligt også at se sagen fra den anden side. Dele af den moderne forskning forsøger derfor at dekonstruere de gamle hæresiologers billede. Men hvordan ser forskellen egentlig ud, hvis man ser det fra samtidige forfattere, som står et tredje sted? Det var spørgsmålet i dagens sidste foredrag af Nils Arne Pedersen, som inddrog udsagn af Kelsos, Plotin, Porfyr og Alexander af Lykopolis (slutningen af 200-t.). Og det billede, som disse platoniske filosoffer giver af forholdet mellem ortodokse og hæretikere, svarer til en vis grad til det billede oldkirkens hæresiologer tegnede.

Næste seminar i Forum for Patristik holdes mandag den 16. januar 2012. Temaet er oldkirkelig liturgi, og det belyses i foredrag af Søren Holst, Robert B. Hansen og Christian Troelsgård. Nærmere information kan findes på www.patristik.dk. Tilmelding til: forum@patristik.dk.

Holger Villadsen